

FELSEFENİN ZORUNLU TARİHSELLİĞİ ÜZERİNE

*Muhsin YILMAZ**

ÖZET

Felsefe öğrenimi, felsefe çalışması ya da felsefe yapma... Felsefe ile hangi biçimde uğraşılırsa uğraşılın, felsefe kendi tarihi ile koparılamaz bir bağımlılık ilişkisi içindedir. Hangi amaçla olursa olsun, gerek felsefe öğrenimi gerekse felsefe çalışması zorunlu olarak felsefe tarihine bakmayı gerektirir. Bunun nedeni, örneğin bilimin kendi tarihiyle olan ilişkisinden farklı olarak, felsefe problemlerinin hiçbir zaman belirli bir sona ya da sonuca ulaşmıyor olmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: *Felsefe, Tarihsellik, Tarihsel felsefe.*

ABSTRACT

On the Essential Historicality of Philosophy

Learning philosophy, studying philosophy or doing philosophy... Whatever it is the case, philosophy and its history are inseparable components of any kind or mode of interesting in philosophy. Both learning and studying in order for other reasons and in term of analyzing some perennial philosophical questions necessitates looking at its history. The reason of this case, different form the one, for example between science and its history is the characteristics of philosophical problems reaching never any end.

Key Words: *Philosophy, Historicality, Historical Philosophy.*

*Felsefenin tarihi, kendi doğası ve işlevine ilişkin çeşitli yorumların bir araya toplandığı bir tarihtir. (F. Copleston, "Philosophy and its History", *Philosophy* 67, 1992, 357-65)*

* *Yard. Doç. Dr.; Uludağ Üniversitesi, Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi.*

Giriş

Felsefe etkinliğinin ya da felsefi düşünüşün kendi tarihiyle, örneğin bilim etkinliğinin bilim tarihiyle olan ilişkisinden çok daha sıkı ve ayrı düşünülemez ilişkisi olduğu, felsefenin bir etkinlik biçimi olarak ancak kendi tarihi üzerinde ya da temelinde varlık kazanabileceği, özellikle felsefe tarihçilerinin sıkça ileri sürdükleri bir görüştür. Ya da bir biçimde felsefe ile uğraşmanın, zorunlu olarak felsefe tarihi çalışmasını gerektirdiği de sık karşılaşılan bir belirlemedir. Ama her durumda felsefe ile felsefe tarihi arasında, neredeyse koparılamaz bir bağımlılık ilişkisi olduğu vurgulanır. O kadar ki, felsefenin tanımı sorulduğunda, onun ancak kendi tarihiyle tanımlanabileceğini söylemek kadar, felsefe tarihi(bilgisi)nin, felsefe ile uğraşmanın olmazsa olmaz koşulu olduğunu bildirmek de bir o kadar sık karşılaşılan bir belirlemedir. Dolayısıyla felsefe tarihçilerinin değil de örneğin, eğer söylenebilirse genelde felsefecilerin felsefe ile bir amaçla bir biçimde uğraşmalarının felsefe tarihi ile ne türden nasıl bir ilişkisi olduğu sorusu, sanki her felsefe çalışması öncesinde yeniden sorulması gereken bir soru gibi görünmektedir. Ya da felsefe için felsefe tarihinin ne gibi bir gereklilik ya da işlev taşıdığı, kendi tarihinin gerçekten olmazsa olmaz bir koşul mu olduğu, eğer gerçekten böyle bir ilişki söz konusu ise, bu ilişkin hangi noktada gerçekleştiği ya da vücut bulduğu ya da bunun nasıl temellendirilebileceği ilgi uyandıran bir soru haline gelmektedir.

Felsefenin Tarihselliği Sorunsalı

Felsefe öğrenmek, felsefe ile uğraşmak ve giderek felsefe yapmak için felsefe tarihi (bilgisi) niçin gereklidir? Onun, sözü edilen uğraşlar için olmazsa olmazlığı nereden ve hangi niteliğinden kaynaklanmaktadır? Üstelik felsefe tarihinin bir tarihsel bütünlük ya da süreklilik taşıyıp taşımadığı da bir soru konusu yapılabilir görünmektedir. Şöyle ki, felsefe tarihi kendi başına homojen ya da bütüncül bir tarih mi yoksa bu niteliklerden uzak, en azından görünürde birbirinden bağımsız tartışma ve giderek yadsımların bir tarihi midir? Ya da, felsefenin geçmişi aslında tutarlı ya da bütüncül müdür yoksa tutarsız ya da dönemsel midir? Yoksa ne o ne bu, hem o hem bu mudur? Evet, bir 'Felsefe nedir?' sorusu gibi görünüyor ama, bir düşünme biçimi olarak felsefenin neliği yerine, daha çok felsefe adı altında yapılabilenlerin bütünlüğünün neliğini soran bir 'nedir?' sorusu gibi durmaktadır. Bu bağlamda felsefe tarihinin neliği konusunda, yazının başında Copleston ve Peperzak'dan aktardıklarımıza ek olarak başka benzeri tanımlamaları bulmak çok zor görünmemektedir. Örneğin bu çerçevede felsefeden ya da

onun tarihinden söz edildiğinde ilk akla gelen Batı felsefesi tarihi, Cevizci'ye göre “*deneyimlerinin doğası üzerine derinlemesine düşünen, akıl yürüten ve titiz incelemelerde bulunan ciddi ve yetenekli bir adamlar çokluğunun özlü, fakat bir o kadar da yoğun etkinliğini açığa vurur.*” Ya da “Platon ve Descartes, modern felsefenin merkezi şahsiyeti olan Immanuel Kant; Amerikalı pragmatist John Dewey, *sistemlerini ... kendi kişilikleriyle tezyin etmişlerdir*” (italikler bana aittir). Ya da Hegel'e göre felsefe tarihi “soyulu zihinlerin resmi geçidi, bir düşünce kahramanları galerisi”dir. (Cevizci, 2002). Benzer biçimde Arslan da, ortada bir felsefe tarihi veya felsefenin tarihinden çok felsefeler tarihinin, felsefi düşünceler tarihinin, hatta filozoflar tarihinin olduğuna inanmaktadır. Ona göre, “tarihte Düşünce yok, düşünceler var; Felsefe yok, felsefeler var; Sokrates, Platon, İbn Rüşd, Kant ve onların felsefi kuramları var” (Arslan, 2006). Ya da yine çok benzer ifadelerle, felsefenin ne olduğunu/olabileceğini tanımlama gereğinden hareketle, söz konusu kavramı tamlamanın “en uygun yolu”nun, filozofların eserlerine bakmak olduğunu söyleyen Özlem için de “farklı kültürlerden filozofların farklı eserler ortaya koydukları”ndan ve dolayısıyla “bir ve tek felsefeden değil, çoğul olarak “felsefeler”den, felsefe tiplerinden” söz etmek gerekir (1995). Böyle bir durumda felsefe tarihi süreklilik sergileyen bir bütünlüğün tarihi olmak yerine, sanki bölük-pörçüklüğün, ayrışıklığın tarihi haline gelmektedir. Neredeyse birbirinden bağımsız ya da tekil kuramların ya da sistemlerin bir biçimde bir araya toplandığı, biriktiği bir alan görünümü kazanmaktadır. Eğer öyleyse biz felsefe tarihi okurken ya da çalışırken aslında ne okumakta ya da çalışmaktayızdır? Kişisel öyküler mi, dönemlerin genel düşünsel atmosferlerini mi, insan türünün kendi düşünsel serüvenini mi okumaktayızdır? Her neyi okursak okuyalım ama her durumda, geçmişte kalmış dönemlerde ya da konjonktürde üretilmiş olan felsefi görüşleri ya da eserleri gelecekteki her dönemde yeniden ve yeniden okumak durumundayızdır. Rızatepe'nin değerlendirmesiyle sanki bundan dolayı, her çağın güncel felsefe ürünlerinin en önemli kaynağı olan felsefe tarihinde, bilim tarihindeki süreklilik ve birikim yerine, herhangi bir alanın hali-hazırı ile tarihinin ayrılamaz biçimde meczolmalarına yol açan klasikleşme olgusu söz konusudur (1987). Sanki tarihe mal olmuş felsefe eserleri eskimezler de, sonsuza kadar klasikleşerek varlıklarını sürdürürler.¹

¹ Örneğin bu anlamda, varlığın neliği ya da bilginin göreliliği ya da mutlaklığı sorunsalları söz konusu olduğunda hala ve daha önemlisi illa ki sofistlere ya da Platon'a atf yapma gerekliliği ya da zorunluluğu, örneğin astronomideki güncel sorunları ya da iddiaları araştırıp soruşturmak için, diyelim iki bin beş yüz yıl önceki Aristoteles geleneğine bağlı evren yaklaşımına bakmayı gerektirmemesine göre hayli ilginçtir. Sanki, Rızatepe'nin de belirttiği gibi, bilimin tarihi bir sonraki kuram ya da paradigma içinde içerilmesi yoluyla büyüyüp gelişirken, felsefenin tarihinde böyle bir içerilme ilişkisi yerine, her bir çerçevenin

Klasikleşme ise ister istemez, her ne kadar aralarında bir nedenden dolayı bir biçimde etkileşim kurulabiliyor ve hatta benzeştirilebiliyor olsalar da, aslında birbirlerinden farklı ya da ayrı bir biçimde kendi başlarına tarihleri içinde yine bir biçimde günümüze kadar ulaşabilmiş edebiyat ya da benzeri türdeki ürünleri çağrıştırmaktadır.² Oysa klasikleşme olgusu bağlamında Denkeli'ne göre edebiyat ve felsefeyi birbirinin devamı olarak görmek, felsefedeki uslamsal gerekçelendirmeyi görmezlikten gelmek demektir. Ona göre bir felsefe tarihi çalışması için, *filoloji* yanında ayrıca, *düşünce (idler) tarihi* (betimleyici felsefe tarihi çalışması) ve *felsefe tarihi* (italikler bana aittir) (yaratıcı/yorumlayıcı felsefe tarihi çalışması) gibi üç ayrı etkinliğin birbirinden ayrılması gerekir ve ilk ikisi gerekli olmakla birlikte, felsefe tarihi çalışması için yeterli olmayıp, olsa olsa üçüncü çalışma biçimi için bir giriş olabilir (Denkel, 1997). Zira Denkeli için felsefe tarihi, ne yalnızca felsefe tarihini karakterize etmiş olan kavramları ifade eden terimlerin ortaya çıktıkları dönemlerdeki anlamlarının etimolojik araştırması ne de yalnızca bu terimlerle ifade edilegelen kavramların etrafında örülen düşünce sistemlerinin betimlenmesinden ibaret olmayıp, bunlardan da yararlanıp beslenerek, söz konusu kavramlar üzerinden tartışılan sorunsalları profesyonelce ve yaratıcılıkla yeniden okuyarak onları yeniden uslamsal olarak gerekçelendirmektir (1997). Dolayısıyla felsefe tarihi çalışmasının, herhangi bir felsefe problemine ilişkin tarihte yer(ini) almış bir akıl yürütme biçiminden farklı bir başka akıl yürütme biçimiyle yeniden tanımlanarak yorumlanması olduğu söylenebilir. Bu haliyle felsefe tarihi, belki aynı felsefe problemlerinin farklı akılsal işlemlerden geçirilerek farklı kılıklara ya da niteliklere bürün(dürül)mesi olarak görülebilir, ki bu da her bir yorumlamayı, bir diğerinden nitelik olarak farklılaştırdığından farklı ve bağımsız felsefe metinlerinin ya da çalışmamalarının ortaya çıkması anlamına gelir.

Öte yandan, bir biçimde kendisinden önceki sistemleştirme ya da çerçevelerden farklılaşan problem durumu kendisinden sonraki olası okuma ya da değerlendirmeleri etkileme ya da belirleme konumuna gelir. Dolayısıyla felsefe tarihinin her bir evresi ya da dönemi bir yandan kendisinden öncekilerden azımsanamayacak biçimde farklılaşırken bir yandan da kendisinden sonrakileri etkilemesi ya da belirlemesinden dolayı (bütün tarih yerine: "kendi tarihinin koparılamaz bir kesiti haline gelir." ile bir bağıntılılık durumu sergiler. Bu bağlamda örneğin, tarihinin ilk filozofu

öncekinden/sonrakinden bağımsız bir biçimde varlığını sürdürme anlamında bir klasikleşme olgusu söz konusudur.

² Örneğin, yirminci yüzyılın önemli düşünce hareketlerinden olan Sartre ya da Camus varoluşçuluğunun temel yapıtlarının hangi alana ait olduğuna ilişkin tartışmalar, klasikleşme anlamında edebiyat ve felsefenin kesişme alanlarına örnek olarak gösterilebilir.

olarak kabul edilen Thales'ten, bugünün yaşayan en son/genç filozofuna kadar tüm düşünür ya da filozoflar hep aynı problemlerle aynı biçimde mi uğraşmışlar, yoksa başka başka nedenlerden dolayı farklı problemler üzerinde farklı yoğunluklarda mı çalışmışlardır? Felsefenin, içinde gerçekleşip ortaya çıktığı dönemden ya da dönemin koşullarından bağımsız olmadığı görüşü ileri sürülecekse eğer, o zaman felsefe tarihi birikiminin bulgularından/öğretilerinden yararlanmak niye ve nasıl düşünülmektedir ve adeta kendiliğinden bir biçimde felsefenin tarihine yönelinmektedir? Dolayısıyla felsefe tarihinden çok, içinde ortaya çıktığı dönemin felsefe dışı koşullarına bağlı, ama aynı zamanda bir o kadar da kendi tarihine ait olarak mı tanımlanmalıdır? Hatta tüm felsefe tarihi İlkçağ, Ortaçağ, Modern dönem olarak dönemlendirilip ayrıldığında, söz konusu dönemler belirli problemlerin tarihsel gelişim seyrini mi gösterirler? O zaman tüm felsefe tarihi kimin ya da neyin tarihidir? Bu noktada acaba, bir rasyonel kavramsal çözümleme etkinliği olduğu söylenen felsefenin, aynı zamanda geçmişe ait belirli bir birikime ya da mirasa dayanması anlamında tarihsel bir etkinlik biçimi olduğu da ileri sürülebilir mi?

Tarihsel Felsefe

Örneğin Piercey³, Quine'nin felsefecilere ilişkin ayrımını, bir kategori daha ekleyerek şöyle zenginleştirir: Piercey'nin yorumuyla Quine'a göre felsefeciler, felsefe ile uğraşanlar ve felsefe tarihi ile uğraşanlar olarak ikiye ayrılırken, Piercey bunlara bir de "tarihsel felsefe yapma" (doing philosophy historically) olarak üçüncü bir kategoriyi daha ekler (2003). Şimdi, gerek Quine'ın gerekse Piercey'in yaptığı kategorileştirmeler nasıl okunmalı, nasıl yorumlanmalıdır? İlk olarak, felsefe ile uğraşmanın en azından birden fazla yolu vardır ya da olması mümkündür biçiminde okunup yorumlanabilir. Peki o zaman, bu felsefeyle farklı uğraşma biçimleri niçin ve/veya nasıl birbirinden farklıdır/ayrılırlar? Hangi özellikleri, nitelikleri dolayısıyla ya da hangi ölçütler bakımından birbirinden ayrılırlar, ayırırlar? Örneğin, her birisinin, eğer söylenebilirse, doğrudan/birincil nesnesinin farklı olduğu söylenebilir mi? Şöyle ki, "*felsefe ile uğraşma*" düzleminde ele alındığında, felsefe ile uğraşanların sorularının, felsefenin herhangi bir problemi ile, diyelim varlığın birliği ya da çokluğu; varlığın değişebilirliği ya da değişmezliği biçimindeki varlıkkuramı problemleri olabileceği gibi; bilginin olanaklı bir nen mi olduğu yoksa ne ve/veya nasıl yapılırsa yapılsın bilginin ilkece olanaksız mı olduğu ya da bilginin kaynağının son

³ Piercey'nin adı geçen makalesi kaynakçada verilen dergide yayımlanmış olmakla birlikte, burada aynı makalenin, adresi yine kaynakçada verilmiş olan elektronik ortamda yayımlanmış versiyonundan yararlanılmıştır.

çözümlemede akıl mı yoksa deney mi olduğu biçimindeki bilgikuramsal sorular; ya da ahlakın kaynağının öznel mi yoksa nesnel mi olduğu sorunsalı kadar, ahlakın evrenselliği sorunsalı gibi etiğin sorularıyla uğraşanların, doğrudan doğruya “felsefe yapıyorum/felsefe ile doğrudan biçimde uğraşıyorum” diyenlerin ele alıp uğraştıkları ve neredeyse eğer bulabilirlerse sordukları soruların yanıtlarını, herhangi bir verili kaynaktan bulmak yerine, daha çok kendiliklerinden yanıt buldukları sorular ya da soru tipi olduğu söylenebilir. Buna karşılık “*felsefe tarihi ile uğraşma*” olarak ele alındığında, felsefe ile bu biçimde bu yoldan uğraşanların, yine yukarıda örnek olarak verilen sorularla bir biçimde uğraşıyor olmalarına karşılık, bunlar ya da benzeri sorularla doğrudan değil, fakat felsefe tarihi üzerinden, yani söz konusu problemler üzerinde doğrudan biçimde uğraşmış olanların söyledikleri ve/veya ortaya koydukları yanıt önerileri ya da girişimleri üzerinden uğraşanlar oldukları söylenebilir. Bu anlamda felsefe ile felsefe tarihi üzerinden uğraşanların birincil nesnelere doğrudan felsefe problemleri olmayıp, öncelikle felsefe tarihinin kendisi olduğu söylenebilir. Dolayısıyla onların uğraşları ya da kendilerini sürükleyen güdülerini, felsefenin doğrudan sorularına yanıtlar aramak yerine, bir biçimde önerilmiş olan yanıtları yorumlamak olduğu da söylenebilir. Diğer taraftan “*tarihsel felsefe yapma*” düzleminde ise Piercey’ye göre, bir kişi aynı anda hem getirdiği öneriler ya da yorumlarla felsefe tarihine katkıda bulunabilir hem de doğrudan felsefe problemlerine yanıt arayarak felsefe ile uğraşabilir. Bir başka deyişle, aynı kişi felsefe tarihi üzerindeki çalışmalarıyla felsefe yapabilir, ya da ancak bu koşulla felsefe ile uğraşabilir ya da belirli bir felsefe tarihi yorumuyla güncel felsefe problemlerine çözüm önerilerinde bulunabilir (2003). Örneğin felsefe tarihi çalışması üzerinden, varlığın değişebilirliği problemine ilişkin olarak Parmenides’ten, diyelim Kant’a dek olan tarihe bakıldığında, her bir varlık kuramı/görüşü kendi içinde bütünselliğini ve kesinliğini korurken, diğer taraftan felsefe tarihi üzerinden problemin niteliğinin ya da içeriminin süreç içindeki değişimi izlenerek varlığın değişebilirliği problemine ilişkin her bir kuramdan farklı ve hatta onları da içeren daha geniş bir perspektifin ilke olarak oluşturulabilir olması, tarihsel felsefe uğraşısına bir örnek olarak düşünülebilir.

Ancak felsefe ile uğraşmanın birden fazla biçime ayrılabilir/indirgenebilir olması, her birini bir diğerinden ne kadar farklı kılar? Hangi yol ya da biçimle olursa olsun, felsefe ile uğraşan birisi, felsefenin güncel sorunlarıyla uğraşıyor gibi de görünse, aslında o her durumda felsefenin belli başlı⁴ problemleriyle uğraşıyor demektir. Örneğin insanlar felsefe ile ilgili-

⁴ Temel felsefe problemleri sınırlı sayıda mıdır acaba? Sınırlı sayıda ise bunlar nasıl sıralanabilir? Eğer sınırlı değil iseler nedir? Örneğin dönem dönem bunlara yeni problemler eklenmekte midir?

nip uğraşmaya karar verdiklerinde, ben şu biçimde uğraşmayı, şu kategoride felsefe ile uğraşacağım diye karar verip de mi felsefe ile uğraşmaya başlarlar? Felsefeciler böyle bir karar durumunda bulurlar mı kendilerini?

Bu noktada bir özetleme yapılacak olursa, felsefe ile, yani felsefenin güncel⁵ problemleriyle uğraşmanın, yukarıda da vurgulanmış olduğu gibi dolaylı ya da dolaysız, birden fazla yolu ya da biçimi olduğundan söz edilebilir. Her bir yol ise birbirinden *hedefleri* (güncel felsefe problemlerine çözüm önerileri üretmek/geliştirmek; ya da perennial problemlere güncel çözümler/yorumlar önermek; felsefenin tarihi içinde üretilmiş olan çözüm önerilerini yorumlayarak yeniden anlamlandırmak; felsefe tarihini problemin güncel formuyla ilişkilendirmek); *yöntemleri* (problem üzerine düşünme ya da tartışma, felsefe tarihi araştırması/çalışması; felsefe tarihinden de yararlanarak güncel problemler üzerine düşünme) ve *birincil nesnelere* bakımından (güncel felsefe problemi; felsefe tarihi birikimi/literatürü; güncel felsefe problemi ve felsefe tarihi birikimi) ayrılmakta ya da farklılaşmaktadır. Dolayısıyla Quine ve Pierce tarafından yapılan kategorileştirmeler, felsefe ile uğraşmanın en azından birden fazla yolu ya da biçimi olduğu biçiminde okunabilir ya da yorumlanabilir.

Kuşkusuz burada da, felsefe ile farklı biçimde uğraşma biçimlerinin tanımlanabiliyor olması, bunların birbirleriyle herhangi bir bağlantı ya da ilişkilerinin olup olmadığı sorusunu gündeme getirebilir. Örneğin doğrudan güncel felsefe problemleri üzerine düşünenler felsefe tarihinden ne kadar bağımsız bir biçimde uğraşmalarını sürdürürler? Keza felsefe tarihi çalışması ya da araştırması yapanlar, felsefenin bugününden kopuk bir biçimde mi sürdürürler araştırmalarını? Ya da söz konusu araştırmalarını güdüleyen ve giderek yönlendiren dürtü ya da problem nereden ve nasıl kaynaklanmaktadır? Ya da felsefe tarihçileri hakkında araştırma yaptıkları felsefe tarihini niçin başka bir biçimde okuyup yorumlamak yerine fiilen ortaya koydukları gibi okuyup yorumlamışlardır, yorumlamaktadır? Ayrıca güncel felsefe problemi üzerinde uğraşmakta olan birisi niçin özellikle ve neredeyse zorunlulukla problemin felsefe tarihindeki gelişimine eğilme gereği duyar?

⁵ Ama bazı durumlarda da –ya da “aslında” mı demeli?- perennial (daimi) denilen türden problemlerle uğraşırken de olabilir. Kaldı ki böyle bir sınıflamanın kendisi de başlı başına bir problem oluşturmaktadır mıdır/oluşturur mu acaba? Felsefenin tüm tarihindeki tüm problemler *aslında* aynı problemler midir yoksa dönemsel, hatta belki kültürel nitelikler de taşıyan problemler midir? Örneğin kabaca adlandırıldığında, İlkçağ’da varlığın neliği, Ortaçağ’da dinsel öğreti ile felsefi geleneğin uzlaştırılması ya da modern dönemlerde bilginin neliği problemleri, aslında yapay ayrımlar mıdır yoksa özsel nitelikler de taşıyan problemler midir?

Bunlar ve benzeri sorular da ister istemez, felsefe ile her uğraşma biçiminin diğer(ler)ini neredeyse zorunlulukla gerektirdiğini düşündürmektedir. Örneğin, doğrudan doğruya felsefe problemleri ile uğraşanlar için Uygur, felsefenin bugünü ne yapmak istediğini bilmek isteyen birisinin, felsefenin dününü bilmek zorunluluğundan söz etmektedir. Ya da, “filozofun filozofluğu, felsefede gerçekleştirdikleriyle ölçülür. Bu gerçekleştirmelerin ‘sine qua non’, onsu-olunamaz koşulu, filozofun, felsefe araştırmalarının tam da içine yerleşmesidir” (Uygur, 1962). Bir felsefe araştırması ne tür bir araştırmadır ki, doğrudan felsefe ile uğraşan birisi olarak filozof, kendisini onun içine yerleştirmek durumunda olsun ya da kalsın?

Öte yandan, tarihsel felsefe etkinliğini, her ne kadar güncel felsefe problemi odaklı olsa da, söz konusu probleme, o problemin tarihsel yorumları üzerinden tartışmaya girişmesinden dolayı bir yana bırakırsak; felsefe tarihi çalışmalarının/araştırmalarının nesnesi de zaten felsefe tarihi olduğundan; doğrudan felsefe etkinliğinin de niçin, neredeyse zorunlu olarak felsefe tarihi bilgisini gerektirdiği ya da felsefe tarihi olmaksızın doğrudan biçimde felsefenin mümkün olamadığı sorusu önem kazanmaktadır. Bu noktada Uygur, felsefe tarihçiliğinin filozofluğa, filozofluğun da felsefe tarihçiliğine bağlı olduğunu belirttikten sonra, bu iki felsefi etkinlik türünden hangisinin öncelikli olduğunu sorar ve sonuçta şu yargıya ulaşır: Gerçekte ‘filozofluk’ ile felsefe tarihçiliği birbirinden ayrı tutulamaz. İkisi de koparılamaz bağlarla birbirine bağlanmıştır (1962). Niçin koparılamaz bağlarla birbirine bağlandıklarını da şöyle temellendirir:

“Bilgi ve görgülerinde deneme ve yaşayışındaki sürekli değişimler insanoğlunun kendi geçmişine, geçmişte yapmış olduğu şeylere hep değişik bir gözle bakmasını gerektirir. Felsefenin her yeni bugünü, felsefedeki yeni yeni buluşlar, yeni yeni yaratıcı felsefe araştırmaları, felsefenin dünüyle ilgili yeni yeni buluşlara yol açar. Her yeni felsefe felsefenin geçmişine ilişkin bilinci de *yeniler*” (Uygur, 1962).

Demek, felsefenin problemlerinin, içinde yaşanan döneme bağlı olarak kılık değiştirmesiyle, o probleme ilişkin felsefe tarihindeki görüşlerin yeniden yorumlanıp değerlendirilmesi söz konusu olabilmektedir, hatta belki de gerekmektedir. Dolayısıyla felsefe tarihi bu haliyle, belki tam da “tarih” sözcüğünün sözlük anlamına aykırı biçimde, olup bitmiş, tamamlanmış bütünlüğü ve kesinliği olan bir tarih/süreç olmak yerine, halen ya da her an olmakta olan bir süreç görünümü kazanmaktadır. Burada yüzeysel gibi görünen, felsefe tarihinin sırf tarih olmasından dolayı olup bitmişliği/tamamlanmışlığı ya da henüz tamamlanmamışlığı ve belki de hiçbir zaman tamamlanamayacağı ikilemi, aslında tam da felsefe etkinliği açısından felsefe tarihinin neliği sorunsalının kalbinin attığı yer gibi görünmektedir. Şöyle ki, “tarih” sözcüğü, en azından bir anlamıyla, bugünden önce(ki

dönemlerde) bir kezliğine olup bitmiş olaylar ve olgular bütünü iken, aynı sözcüğün felsefe etkinliği ile bağlantısında, olup bitmişliğine karşın her daim yenilenen, yeniden yorumlanıp anlamlandırılan, en azından buna açık ve dolayısıyla sanki henüz tamamlanmamışlık izlenimi uyandıran bir anlam taşımaktadır. Örneğin, Irzık'ın felsefe literatürüne “merkez”den ve “çevre”-den yapılan katkıları tartıştığı makalesinde dile getirdiği, Aristoteles'in ekonomiye ilişkin görüşlerinin, tarihte yer almış olmasına ve dolayısıyla varolmasına karşın önemsenmemekten dolayı bilinmemesi (2003), ama herhangi bir (felsefe) problem(i) dolayısıyla Aristoteles'in ekonomiye ilişkin herhangi bir görüşünün olup olmadığı araştırmasıyla ortaya konularak, genel geçer olarak bilinen Aristoteles imgesini değiştiren bir girişim niteliği kazanmaktadır. Bu da şu anlama gelir ki, belirli bir sorunsal açıdan okunan/bilinen tarih başka bir sorunsal açıdan bambaşka bir tarih haline dönüşmektedir. Burada tarihin bu niteliğinin yalnızca felsefenin tarihine özgü/ait olmadığı görüşü ileri sürülebilir. Örneğin bir tarih kuramcısı olarak Thomson “geçmiş ile ilgili bilgilerden ne beklediğimiz, geçmişi nasıl bildiğimize bağlıdır” (1983) diyerek, yalnızca felsefe tarihinin değil fakat, herhangi bir alanın tarihi söz konusu olduğunda, tarihe bakmayı gerektiren sorunsalın, tarihin yeniden okunup yeniden anlamlandırmasını sanki bir doğal sonuç olarak ortaya çıkarmaktadır. Keza Nietzsche'nin “her insanın, her ulusun, her birinin kendi erekları, güçleri ve gereksinmelerine göre, geçmiş üzerinde belli bir bilgiye ihtiyaçları vardır” belirlemesi de benzer bir gerekliliği çağırılmaktadır (Nietzsche, 2000). Bu anlamda tarih adeta yeniden yazılmakta ve hatta yaratılmaktadır. Bir başka anlatımla, yalnızca felsefe için değil fakat daha başka herhangi bir alandaki bir entelektüel etkinlik, ister istemez kendi geçmişine yönelimi adeta zorunlu kılmaktadır. Felsefe açısından can alıcı olan nokta ise, felsefe ile hangi biçimde ve hangi amaçla uğraşılırsa uğraşılırsın, bir biçimde mutlaka felsefe tarihine yönelme zorunluluğu ve bu yönelmenin de yönelinen geçmişi değiştirici/farklılaştırıcı bir nitelik taşımasıdır. İşte burası da, neredeyse kaçınılmaz bir biçimde felsefe ile felsefe tarihinin, birisi olmaksızın diğersinin de varlık bulamadığı/bulamayacağı değerlendirmesinin canlandığı, vücut bulduğu nokta olsa gerekir.

Sonuç

Eğer doğrudan felsefe yapmayı praksis, felsefe tarihi araştırmasını ise teorik bir etkinlik olarak nitelendirebilirsek, tarihsel felsefe kavramı ya da etkinliğini de, pratiği teorileştirmenin kendisinin de bir praksis olduğu biçiminde değerlendirebiliriz. Dolayısıyla ağırlıklı olarak hangi biçimde ya da kategoride uğraşılırsa uğraşılırsın, bir bütün olarak felsefenin kendisi, ne yalnızca bir praksistir ne de tek başına bir teorik ve/veya rasyonel bir

etkinlik ya da çalışma alanıdır. O, olsa olsa praksis ile teoriyi, birbirlerini belirleme ya da etkileme ilişkileri içinde her ikisinin de oluşup gerçekleştiği yani can/vücut bulduğu bütünsel sürekliliği kendisine problem ya da nesne edinmesinden dolayı zorunlu olarak tarihseldir. Bu yüzden de felsefe, ne tarihi olmadan doğrudan felsefe çalışmanın ne de aslında tam doğrudan felsefe çalışması olmayan felsefe tarihi çalışmasının mümkün olmadığı, ancak tarihselliği içinde mümkün olan bir disiplin ya da etkinlik biçimidir.

Kaynakça

- Arslan, A. (2006). *İlkçağ Felsefe Tarihi: Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cevizci, A. (2002). *Felsefe Tarihine Giriş*, İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Denkel, A. (1997). *Düşünceler ve Gereçekler I*, İstanbul: Göçebe Yayınları.
- İrzık, G. (2003). Türkiye’de Felsefe ve Bilim Tarihi Yapmak Üzerine Düşünceler. *Toplum ve Bilim 99*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nietzsche, F. (2000). *Tarih Üzerine*, (6. b.). İstanbul: Say Yayınları.
- Özlem, D. (1995). Felsefe Geleneği ve Aydınımız. *Türk Aydın ve Kimlik Sorunu*, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Piercey, R. (2003). Doing Philosophy Historically. *The Review of Metaphysics*, Vol. 56, June 1. (<http://www.questia.com/PM.qst?a=o&d=5001959265>)
- Rızatepe, H. (1987). Tarihleri ile Bağlantıları Açısından Felsefe ile Bilimler Arasındaki Fark Üstüne. *Felsefe Tartışmaları I. Kitap*, İstanbul.
- Thomson, D. (1983). *Tarihin Amacı*, İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Uygur, N. (1962). Felsefe ve Tarihi. *Felsefe Arkivi*, sayı 13, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.